

**Camelia Stan, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*,
Editura Universității din București, București, 2013, 371 p.**

Mihaela Gheorghe*

*Facultatea de Litere, Universitatea „Transilvania” din Brașov, Bd. Eroilor 29, 500036 Brașov, România
Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Calea 13 Septembrie 13, 050711 București, România*

În spațiul lingvisticii autohtone din ultimii ani se poate observa o schimbare de perspectivă, manifestată prin abandonarea interesului acordat exclusiv fenomenelor limbii actuale și deplasarea către dinamica mai extinsă a respectivelor fapte de limbă. Preocuparea pentru studiile diacronice, care a reprezentat, pentru multe decenii, o constantă numai pentru un număr (din ce în ce mai) redus de cercetători, pare să cunoască astăzi un suflu nou. Cercetători dedicați mai ales descrierii sincronice sau tineri doctoranzi valorifică în lucrări elaborate în ultimii ani un material de limbă pînă de curînd ignorat sau se implică în proiecte colective care au drept obiect investigația de tip diacronic, contribuind la o reînsoțire a cercetărilor prin confruntarea cu un aparat teoretic neexersat în studiile românești de istorie a limbii.

În acest context, cea mai recentă carte a Cameliei Stan, *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, este un dublu eveniment științific: este o lucrare de interes și de actualitate ce asigură acoperirea unei lacune în bibliografia de specialitate și este o descriere cuprinzătoare, deopotrivă de ansamblu și de detaliu a structurilor sintactice ale românei vechi (din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea), este o lucrare extrem de necesară în bibliografia românească și străină, cu atît mai mult cu cît descrierea faptelor de limbă se raportează constant la stadiul actual al limbii.

Prezentarea istoriei unor forme și structuri vechi și prezentarea proceselor de gramaticalizare pe care le-au suferit unele dintre acestea sînt valoroase surse de informare pentru cercetătorii sintaxei românești și străine, indiferent de cadrul teoretic în care lucrează, iar perspectiva tipologică adoptată în paralel cu cea diacronică contribuie la relevarea particularităților românei în context romanic și balcanic.

Noutatea și originalitatea lucrării rezidă nu numai în descrierea și interpretarea (pe baza unui bogat

corpus cercetat cu acribie) unor fapte de limbă mai puțin cunoscute, ci mai ales în forța autoarei de a realiza o sinteză deloc superficială (în ciuda calificativului pe care i-l atribuie, cu modestie, în introducere) a unei cuprinzătoare epoci din istoria românei. Valorificînd o bibliografie bogată și cuprinzătoare, care include practic toate titlurile românești de referință pentru tema cercetată și numeroase titluri clasice sau moderne din bibliografia internațională, Camelia Stan aduce în fața cititorului propriile observații de profunzime pe marginea faptelor de limbă cercetate în mod direct, pe care le confruntă, cu maximă rigoare, cu puncte de vedere exprimate anterior de alți cercetători sau de ea însăși.

Arhitectura complexă a lucrării permite o lectură pe niveluri de competență. Cititorul interesat exclusiv de o anumită problemă de sintaxă va putea căuta paragrafele dedicate respectivei probleme și va găsi numeroase exemple care o ilustrează, cititorul în curs de inițiere sau cel inițiat va găsi aici informație autorizată, de impecabilă acuratețe științifică în legătură cu cele mai dificile probleme de sintaxă a limbii române, abordate prin intermediul unui material de limbă veche. Lingvistului sau celor autorizați să acceseze toate nivelurile de lectură li se oferă excelente sinteze teoretice și soluții interpretative rigurose argumentate (practic nicio afirmație nu rămîne nesusținută prin demonstrații sau prin ample trimiteri la studii și cercetări anterioare).

Primul capitol al volumului are un caracter sintetic și se ocupă de interferența modelelor sintactice străine (slavon și latin savant, mai ales) cu tiparul sintactic al românei vorbite. Asupra trăsăturilor inventariate sumar aici, autoarea va reveni și pe parcursul lucrării, indicînd, de cîte ori este necesar, filiația unui fenomen sau interferențele ce se pot deduce din interpretarea datelor furnizate de corpus (exemplele

* Adresă de corespondență: m.gheorghe@unitbv.ro.

sînt discutate întotdeauna și din perspectiva modelului străin, în cazul traducerilor sau din perspectiva plasării geografice, în cazul textelor originale).

Capitolul al doilea, dedicat grupului nominal, aduce în discuție, pe lângă descrierea detaliată a organizării și a constituenților grupului, teme de importanță crucială pentru înțelegerea sintaxei românei în context romanic: determinanții, cuantificatorii și marcarea cazului, teme asupra cărora autoarea s-a aplecat cu atenție, a reflectat și despre care a publicat numeroase studii în ultimii ani. Evoluția formelor și a tiparelor de determinanți este nuanțat ilustrată, arătîndu-se cum s-a modificat ponderea funcțiilor lor pe parcursul epocii vechi, care au fost cauzele care au condus la eliminarea unor funcții și ce a determinat fixarea tiparelor din limba contemporană. Descrierea cuantificatorilor, a modificatorilor restrictivi și non-restrictivi întregeste tabloul extensiei grupului nominal și conține de asemenea informații de finețe referitoare la fixarea sau la dispariția unor tipare sau informații cu privire la ordinea lineară în interiorul grupului.

Cel mai amplu capitol este cel consacrat structurii interne a propoziției / frazei. Așa cum arată autoarea în secțiunea preliminară, deși constituenții sînt indicați în termeni tradiționali, prin funcțiile sintactice, descrierea este organizată în termeni moderni. Capitolul discută pozițiile sintactice predicative (predicat, nume predicativ, complement predicativ al obiectului și predicativ suplimentar), pozițiile actanțiale (subiect, complement direct, secundar, indirect, prepozițional), urmate de adjuncti (circumstanțiale situative și circumstanțiale de mod, instrumental, sociativ etc.). Secțiuni speciale sînt dedicate structurilor pasive și cuantificatorilor verbului. Descrierea fiecărei poziții sintactice are în vedere termenii regenți și inventarul de realizări (inclusiv propoziționale), bogat ilustrate cu secvențe din corpus, organizate cronologic. Paragrafele de concluzii care încheie fiecare dintre descrierile acestor poziții sintactice reprezintă excelente sinteze cu privire la trăsăturile lor definitorii, fiind astfel punctate observațiile despre originea, evoluția și frecvența tiparelor specifice.

Capitolul al patrulea se ocupă de formele verbale non-finite, luînd în discuție sintaxa acestor construc-

ții, mai ales chestiunea subiectului, dar se au în vedere și alte particularități ale organizării grupului verbal cu centru non-finit.

Următoarele capitole tratează structura internă a grupului adjectival și a grupului adverbial, insistîndu-se asupra complinirilor centrelor adjectival, respectiv adverbial și făcîndu-se corelații cu celelalte capitole în care adjectivul și adverbul au fost incluse în descriere în calitate de constituenți ai altor grupuri.

Capitolele 7–12 au drept obiect o serie de probleme speciale de sintaxă: propozițiile relative și interogative, coordonarea, negația, comparația și apozitia, precum și ambiguități sintactice, anacolaturi, concordanța temporală. Problemelor de punctuație (un alt capitol în care autoarea este o voce de înaltă autoritate) le este rezervat un capitol distinct, în care se arată că puține dintre elementele punctuației moderne se regăsesc în epoca veche.

Fără a relua concluziile formulate la finalul fiecărei secțiuni sau capitol, printr-un efort de sinteză de care poate fi apt doar un fin teoretician al sintaxei, dublat de un pasionat cercetător al textelor vechi, Camelia Stan reușește să facă în capitolul de considerații finale o caracterizare de ansamblu a sintaxei românei vechi din perspectiva (i) contextului istoric și cultural în care se plasează textele avute în vedere, (ii) a trăsăturilor parametriche atestate începînd cu secolul al XVI-lea, (iii) a etapelor celor mai reprezentative pentru conturarea trăsăturilor tipologice ale românei. Astfel, după ce au fost ilustrate convingător în cele treisprezece capitole ale cărții, ideile din această secțiune par a se desprinde firesc, însă ele sînt rezultat al trudei pasionate a unuia dintre cei mai serioși și riguroși lingviști de astăzi, un model de erudiție, profunzime și modestie.

În concluzie, cartea Cameliei Stan este o lucrare de referință, rod al unui efort imens, pe de o parte, de a scrie o sintaxă modernă de autor, dedicată unei extinse perioade a limbii, fără a beneficia decît de sprijinul bibliografic al unor studii care acoperă parțial problematica tratată aici, pe de altă parte, de a colecta un material faptic copleșitor prin dimensiuni și extrem de pertinent pentru ilustrarea problemelor teoretice tratate.